Олександр БЄЛЯЄВ

АНАТОМІЧНИЙ ЖЕНИХ

З Джоном Сіддонсом трапилось велике нещастя: він закохався в Мері Дельтон.

У Мері були такі очі, волосся, ніс, руки, ноги, фігура, які могли бути тільки в неї і більше ні в кого. Цього досить, щоб закохатись, не тямлячи себе.

Ось як це сталося.

Джон був у перукарні. Понурий перукар, переставши клацати ножицями і сопти в тім'я, зняв із Джона простирадло. Сіддонс рушив до виходу. І тут на його дорозі постало біле видіння. Незабаром, закоханий до нестями, він освідчився, і це було сприйнято прихильно.

Джон став женихом і найнещаснішою людиною в світі.

Любов посварила серце Джона з його розумом. Нетерпеливе серце наказувало негайно одружитись. Холодний розум не схвалював цього: сім'я — нашіптував розум — комерційне підприємство, яке має тільки видаткову частину і завжди пасивне сальдо. Мері ледве зводить кінці з кінцями. Сам Сіддонс всього-на-всього рахівник у фірмі Кін і К° — ґудзики "Ідеал". Його заробітку ледве вистачає на існування. Весілля можна справити якнайскромніше. Але ж треба обзавестись хоч маленькою сімейною квартирою, купити на виплату меблі, посуд, білизну... А діти? Якщо підуть діти, Мері напевно лишиться без роботи, витрати збільшаться.

Виходить, щастя Сіддонсу не по кишені. Щоб володіти Мері, треба за всяку ціну збільшити свій заробіток. Але як?.. Ці думки не залишали Джона навіть на роботі.

Сіддонс працював у великій вузькій кімнаті разом з трьома десятками інших службовців. Столи було поставлено так, що головний бухгалтер, який сидів у кінці кімнати за скляною перегородкою, міг бачити всіх, і горе було тому, хто кидав роботу хоч на хвилину.

В канцелярії стояв неймовірний гамір: скреготіли арифмометри, тріщали контометри і друкарські машинки. Було незрозуміло, як люди могли працювати в такому звуковому кошмарі. Під кінець довгого робочого дня Джон буквально чманів. Нічого було й думати про понаднормовий заробіток або якусь роботу вдома: тріск і скрегіт стояли в його голові до ранку. Змінити професію? Неможливо. Становище здавалося безвихідним.

Вечорами, хоч очі злипалися від утоми, він переглядав газетні оголошення і знаходив лише нескінченні пропозиції своїх послуг. Та бувають же випадки, коли кінофабрика запрошує бажаючих за солідну винагороду кинутись у Ніагарський водопад або плигнути з поїзда на ходу! Джон був готовий і на це.

Одначе кінотрюкачі, видно, знаходились і без оголошень. Джон уже втрачав надію на щасливий випадок, а все ж газети читав, і одного разу натрапив на досить загадкове оголошення: "Потрібен здоровий юнак для наукового експерименту.

Професор Аббінгтон. 2-е авеню, 36/127. Від 21 до 23 год.".

У Джона куди й поділася соннота. Він подивився на годинник і, нашвидку одягшись, побіг до найближчої станції підземної дороги.

Професор Аббінгтон критично оглянув Джона і коротко сказав про свої умови. В нагороду за риск обіцяв кругленьку суму. Джон мав дати розписку про те, що він добровільно погоджується на експеримент над ним і надалі не матиме з цього приводу ніяких претензій.

— Ви можете мені сказати, наскільки великий риск і в чому він полягає? — спитав Джон.

— Спроба для того й робиться, щоб відповісти на це питання, — пояснив учений. — Можу тільки сказати, що експерименти на тваринах були успішні. Кролики і морські свинки лишились живі й здорові. Але важко передбачити всі побічні явища, до яких може призвести експеримент у людському організмі.

— А в чому полягає експеримент?

— Навряд чи ви зрозумієте мої пояснення.

— Але ж я мушу знати принаймні, пектимете ви мене на вогні, натиратимете мазями чи набиватимете порошками.

— Для того щоб підвищити продуктивність фізичної і розумової праці людини, щоб боротися з хворобами, старістю, дегенерацією, боротися з повсякчасним гнітом утоми, яка викликає потребу в сні, а отже, щоб знищити саму потребу спати і сприяти розквіту всіх життєвих функцій, я розроблю режими і дозування потенціювання — зміцнення організму радіометалами. Заряджений радіоелементами організм стає немовби потужним генератором променевої енергії.

— І я зможу набагато довше працювати, не стомлюючись і не відчуваючи потреби в сні? — зацікавлено спитав Джон.

— Сподіваюсь, так. Але мені треба уточнити метод, встановити дозування, досягти того, щоб потенціювання організму стало цілком безпечною процедурою.

— Що ж зі мною може скоїтись у найгіршому випадку?

— Життю експеримент не загрожує, а щодо всього іншого — я сам не знаю.

Джон замислився: рискнути чи ні? З передпокою долинув дзвінок. Джон здригнувся і промовив:

— Згоден!

Аббінгтон мовчки кивнув головою і провів Джона в кабінет. Весь експеримент забрав лише кілька хвилин. Учений оглянув Джона і звелів йому взяти в руки електроди, обгорнуті мокрими салфетками. Задзижчав апарат, по тілу Джона пробігли мурашки слабкого електричного струму.

— От і все, — сказав Аббінгтон і вимкнув струм. — Приходьте до мене через три дні, я перевірю наслідки. Підпишіться під договором і візьміть гроші.

Коли Джон виходив, у передпокої вже товпились люди.

"Спізнились!" — подумав Джон і вибіг на вулицю.

Сіддонс відчував незвичайну легкість у всьому тілі і ясність думки. Утоми й сліду не було. Навіть уранці він ніколи не приходив на роботу таким бадьорим. І ніякої сонливості. Чудово! Коли так піде й далі, він зможе працювати вночі. Вдень — у Кіна, а вночі — в іншому місці. Тепер Мері скоро стане його дружиною... Тільки коли ж втішатися сімейним

щастям, якщо працювати цілу добу? Джон зітхнув. Нічого, залишаться неділі. Зате він з більшим нетерпінням чекатиме їх.

Повернувшись у свою кімнату, Джон швидко роздягся, погасив світло і ліг спати. Але йому не спалось. У густій темряві мріяв про те, як завтра ввечері зустрінеться з Мері і порадує її несподіваною удачею. Тепер вони зможуть одружитись! У найближчу неділю підуть підшукувати квартиру і купувати меблі... Джон навіть не полічив грошей, які йому дав Аббінгтон. Професор не обдурить, а все-таки...

І йому захотілося ще раз пересвідчитись, що він так несподівано розбагатів. Вискочив з ліжка і в потемках почав шукати піджак, у кишені якого лежали гроші.

Йому здалося, що зліва від нього блимнуло тьмяне світло, ніби блідо-зелена хмарка.

Джон придивився і скрикнув од здивування. Перед ним на туалетному столику стояло овальне дзеркало, а в ньому — слабо світилося відображення його самого.

Не вірячи своїм очам, Джон простиг руку і побачив,

що рука світиться, мов світлячок. Сяяли руки, голова, груди — все тіло. І в міру того, як очі звикали до темряви, світло посилювалось.

Джон знову подивився в дзеркало, і від баченого у нього волосся заворушилося на голові. Крізь сорочку тіло фосфоресціювало і стало ніби прозорим. Чітко вимальовувалися ребра, хребці, було видно, як б'ється серце, скорочується шлунок, розширюються і стискаються легені. Нирки, селезінка, кровоносні судини просвічувалися краще, ніж на екрані рентгенівського апарата. Він бачив, як калатало його схвильоване серце.

— Що ж це таке? — прохрипів переляканий Джон. Увімкнув електричне світло. Тіло вже не мерехтіло фосфоричним сяйвом і внутрішні органи не просвічувались. Але уважніше придивившись, він помітив чіткі контури.

У Джона трусилися руки, коли він надівав піджак, пальто, накидав на себе ковдру. Марно. Світло проходило крізь усі перешкоди, вимальовуючи кістяк, серце, легені.

— Як же мені тепер жити?..

Джон важко сів на стілець біля дзеркала. Йому хотілося плакати. Потім його охопила злість на Аббінгтона. Піти оце і набити його, витрясти з нього душу, якщо не поверне тілу нормального вигляду!.. А хіба Джон не видав розписку в тому, що не матиме до Аббінгтона ніяких претензій? Хіба не за риск заплатив йому Аббінгтон? І як піти, та ще вночі, коли тіло світиться, мов той ліхтар?

— Нещасний я, нещасний! — бурмотів Джон. — Краще б ногу зламати, плигаючи з автомобіля!

Джон ходив по кімнаті, то гасив, то вмикав світло, заглядав у дзеркало. Пробував підкладати під сорочку газети, клейонку, затулявся, мов щитом, тазом, підносом, — світиться. Прокляття! Що скаже Мері, коли побачить його? А він так хотів порадувати її...

Займалося на світ. Наставав день. Треба було збиратись на роботу. Джон умився, причесався перед дзеркалом, — брр! Приготував сніданок. Доїдаючи бутерброд, не міг утриматись, щоб не заглянути в дзеркало... Він сам собі здавався бридким, мов живий мрець.

На роботу, однак, треба йти. Надів тепле пальто, хоч було літо, насунув на лоба капелюха і вийшов.

Джон готовий був до всього, і все ж не міг уявити, що своїм виглядом викличе таку сенсацію.

Вже у вестибюлі будинку його побачила дружина портьє, істерично завищала і, майнувши в свою комірку під сходами, грюкнула дверима.

На вулиці круг Джона враз виріс натовп.

— Примара! Скелет у шубі! Живий труп! Скляна людина! — лунали голоси.

Хлопчаки сміялися, свистіли, хоробріші смикали Джона за поли. Забачивши вуличні безпорядки, збігалися полісмени. І Джон кинувся тікати, щоб сховатись у підземці

Там було темніше, ніж на вулиці, і він світився ще ефектніше. Кондукторка зацокотіла зубами; публіка схвилювалася; у жінок почалися істерики; пасажири обурювались і вимагали "зсадити це неподобство". Джон бачив, що всі його цураються, і почував себе прокаженим.

Змучений, він зовсім занепав духом. Сяк-так дістався до контори, до смерті налякав старого швейцара, який, узявши його пальто, так і сів на підлогу, — потім ввійшов у бухгалтерію.

Він пробирався до свого стола і ніби гасив по дорозі всі звуки. Стихло стрекотання машинок, перестали дзижчати арифмометри. Настала глибока тиша. Тільки одна машиністка, що сиділа поряд із столом Джона, тріскотіла клавішами, з головою поринувши в роботу. Але незвична тиша дійшла і до її свідомості. Вона підвела голову, глянула на Джона, завищала, мов сирена, хроматичною гамою на дві октави і зомліла.

У конторі знову загули, зашуміли, але це вже був шум бурі, катастрофи, стихійного лиха. Службовці посхоплювалися з своїх місць, кричали, розмахували руками. Жінки повтікали, чоловіки несміливо обступили Джона.

— Містер Сіддонс! — пролунав громовий голос бухгалтера.

Джон, почуваючи себе так, ніби він голий, пройшов за скляну перегородку.

Бухгалтер довго й уважно розглядав легені і серце Джона, потім сказав:

— Прошу пояснити, що означає цей... цей... я не підберу слова... цей незвичайний маскарад?

— Пробачте, містер... це не маскарад, а скоріше нещасливий випадок, — белькотів Джон. — Наслідки одного невдалого експерименту... лікування...

Фатальне слово було сказане.

— Лікування? — вигукнув бухгалтер. — Так ви хворі? І до того ж така... непристойна хвороба? Чого ж ви прийшли? Тут не клініка і не анатомічний музей.

— Але, запевняю вас, я здоровий... я зовсім здоровий... Я хотів тільки сказати, що експеримент провадився для того, щоб лікувати хворих...

— Хіба здорові люди просвічуються, наче графин, і безсоромно виставляють напоказ свої селезінки? Ви самі бачите, що працювати у вашій присутності немислимо. Прошу підійти до касира і взяти розрахунок. Ви більше в нас не служите, містер Сіддонс.

— То, може, за ширмою... — почав Джон і безнадійно махнув рукою. Від цього проклятого проміння не захистить ніяка ширма.

Похиливши голову, поплентався він до касира. Той завив, коли побачив кістяк у світному тілі, довго не міг отямитись і, нарешті, тремтячими руками відлічив гроші.

З торговим домом було покінчено. І з усім на світі покінчено. Іншої роботи йому не знайти, про Мері — нічого й думати...

Джон збирався відлупцювати Аббінгтона, але нещастя, яке на нього звалилося, так його приголомшило, що навіть злість щезла, зостався тільки безнадійний смуток. І коли Сіддонс прийшов до вченого, то лише гірко вигукнув:

— Що ви зі мною зробили, містер Аббінгтон? Професор уважно оглянув Джона і був у захвати — Прекрасно! Чудово! — радів він, повертаючи

Джона. — Дихайте. Не дихайте. Дивовижно! Цього я не чекав.

— Коли б я цього чекав, то відмовився б навіть од мільйона, — відказав Джон.

— Ваші легені в цілковитому порядку, — захоплювався Аббінгтон, не слухаючи Джона. — Ні найменшого затемнення. І серце не збільшене. Нирки на місці. Ви цілком здоровий, містер...

— Здоровий! — зітхнув Сіддонс. — Що мені з такого здоров'я! Краще було б повне затемнення, ніж таке просвічування. Я втратив роботу і не можу показатись на вулиці.

— Зате як зручно для лікарів і для вас самого! Якщо ви захворієте, то навіть зовсім недосвідчений лікар безпомилково поставить діагноз.

— Багато мені допоможе ваш діагноз! — розсердився Джон. — Замість того щоб дивитись, чи на місці в мене печінка, ви б подивились на шлунок!

— А-а. Подивимось. Цілком нормальний. Ніяких натяків на виразки...

— І ніяких натяків на їжу!

— Справді. Шлунок зовсім порожній. Ну, цій біді можна зарадити. З голоду ви не вмрете, не турбуйтеся. Ви тепер становите виключний інтерес для науки. Я влаштую вас при медичному інституті. Ви показуватимете, себе вченим і студентам. Оце і вся робота. Платня невелика, але, мабуть, стільки, скільки ви одержували як рахівник, одержите. Гаразд? А як ви себе почуваєте?

— Препогано!

— Я питаю не про ваш настрій. Чи відчуваєте ви. втому? Чи спите?

— Втоми ніякісінької не відчуваю. Міг би працювати за трьох, тільки хто мене візьме?

— Я вже казав, що у вас буде робота. А сон?

— Зовсім не сплю. Але думаю, що на моєму місці і ви б не спали.

— Прекрасно! Сон переможено! Це чудове відкриття! З вашим свіченням вийшов маленький недогляд. Але ж це тільки експеримент. Ви бачите, я дбаю про вас більше ніж обіцяв. До свого незвичайного вигляду звикнете, безробіття вам не загрожує. Чого ж вам іще бракує? Повірте, є багато, дуже багато таких, що позаздрили б вашому становищу.

— Чого мені ще треба? Містер Аббінгтон! — вигукнув Джон. — Невже ви не розумієте? Адже я живий, молодий, здоровий. І... не самим хлібом живе людина...

— Здається, я починаю догадуватись...

— Догадатись неважко. Я кохаю дівчину. Вона моя наречена.

— Це справді деяке ускладнення, — усміхнувся Аббінгтон. — Але якщо наречена вас любить, вона не відмовиться од вас. Хіба не в кожного з нас є серце, легені, нирки? Ви їй так і скажіть. А звикнути можна до всього.

— Звикнути! Я сам не можу до себе звикнути.

— Вона бачила вас? — поцікавився Аббінгтон.

— Ні. Я не наважувався. Написав листа, нібито поїхав у справах. Містер Аббінгтон! Поверніть мені нормальний вигляд! Благаю вас!

— Цього я не можу зробити. Ви будете прозорим доти, поки радіоактивний елемент, введений у ваше тіло, не розпадеться.

— А довго мені ждати цього розпаду?

— Тривалість життя радія дві тисячі двісті вісімдесят років...

У Джона підломилися коліна. — Тисячі! — вигукнув він.

— Так, але вам на втіху можу сказати, що у ваш організм я ввів штучні радіометали. А вони існують від часток секунди до десяти років. Зокрема — радіокобальт...

— Містер Аббінгтон! То невже немає ніякого засобу, щоб сховати від людей свічення мого тіла?

— Тільки свинцеві екрани.

— Тоді, може, свинцевий плащ...

— Свинцеві штани, свинцевий капюшон? Навряд, щоб такий костюм був зручний для вас. Та й навіщо? Не журіться, містер Сіддонс. Я вас влаштую в інституті, це справа вирішена. Ми захистимо вас від пустої цікавості. Там ви і житимете. Приходьте до мене завтра вранці.

Повернувшись додому, Джон застав коло своїх дверей товстенького присадкуватого чоловіка, поважного і разом з тим пронозуватого.

— Містер Сіддонс?

— До ваших послуг.

— Ви не знаєте мене, я ніколи не бачив вас, але не помиляюсь, що ви — містер Сіддонс. Я до вас у справі, якщо дозволите...

— Будь ласка. — Джон відчинив двері кімнати і впустив відвідувача.

— Моє прізвище Наайт. Джером Наайт. Дозвольте з вами ближче познайомитись. — І Наайт заходився безцеремонно розглядати Джона, обходячи з усіх боків і примовляючи: — Ефектно! Сенсаційно! Оригінальніше, ніж я думав. Оце, мабуть, серце? Ач, як колотиться! Я не знав, що воно таке велике. І зовсім не схоже на ті серця, які зображують проткнутими стрілою або на картах червової масті. А це що? Печінка чи селезінка? А де ж нирки? — Він так захопився, що почав вертіти Джона. — Лікарі кажуть, що в мене нирки не в порядку. Цікаво подивитись, які вони. А чого у вас мозок такий зморщений? У телячому мозку...

— Чого вам треба? — не стерпів Джон.

Містер Наайт запропонував Джону сигару, закурив сам і сказав про мету свого візиту.

Про містера Сіддонса уже говорить усе місто, пишуть газети. Тисячі людей прагнуть побачити феноменальну прозору людину. І містер Наайт, маючи добре серце, вирішив взяти на себе клопіт задовольнити це бажання, якщо на те дасть згоду містер Сіддонс. Витрати по організації публічних сеансів дуже великі, і тому Наайт не може запропонувати містеру Сіддонсу великої суми за виступи, але сподівається, щодо розміру винагороди вони дійдуть згоди.

Джон рішуче відмовився. Цього ще не вистачало! Його виставлятимуть напоказ, мов крокодила або сіамських близнят!

Наайт думав, що Сіддонс просто хоче набити ціну, і почав швидко збільшувати її. Джон не погоджувався. Наайт усе набавляв, і Джон завагався. Він згадав про Мері. Аббінгтон подав надію, що прозорість тіла може зникнути. Він перестане бути живим анатомічним об'єктом, і вони зможуть побратися з Мері. Непогано б заробити на перше обзаведення. Удень — в інституті, ввечері — у Наайта. Спати йому не треба, втоми він ніколи не відчуває. Чому б і не пристати на це?

Тепер уже Джон навмисно набивав ціну і, коли побачив, що більше з Наайта не витягнеш, дав згоду.

Для Джона почалося нове життя. Він був сливе задоволений ним: добре заробляв без будь-якого зусилля, фізично почував себе прекрасно. Йому навіть почала подобатися роль феномена, який викликає сенсацію. Одне турбувало Джона — його відносини з Мері. Під всякими приводами він відкладав побачення з нею, писав їй листи, говорив по телефону. Мері відповідала. В її листах бриніли докори і скарги. Чого він уникає її?

Може, розлюбив? З газет вона вже знає, що з ним скоїлося. Але її любов незрадлива, і даремно він ховається, якщо справа тільки в цьому. "Гора не йде до Магомета, то Магомет прийде до гори", — закінчила вона свого останнього листа.

Коли ввечері "скляна людина", світове чудо — містер Сіддонс виступив у темному залі перед публікою, випромінюючи фосфоричне світло і сяючи всіма нутрощами, в залі пролунав істеричний жіночий крик. На сеансах це нерідко траплялося, але Джон здригнувся, голос здався йому знайомим.

— Жінка зомліла! Увімкніть світло! — вигукнув хтось. Спалахнули лампи. Джон заглянув у зал для глядачів і ахнув. Це була вона, його Мері! Джон наказав перенести дівчину в його кімнату і разом з лікарем почав приводити її до пам'яті.

Мері розплющила очі, з жахом подивилася на Джона і закричала:

— Іди геть! Геть! Це жахливо! Я не можу тебе бачити!

— Мері, люба, заспокойся! Невже я такий страшний? Адже в кожної людини є кістяк, і серце, і селезінка, — згадав він слова Аббінгтона. — Тільки в інших не видно, а в мене видно. Ти ж сама писала, як мене любиш...

— Так, але я не думала... я не могла уявити... Ні, ні! Не приторкайся до мене! Я не можу, не хочу бути твоєю дружиною. Пусти! Ай! — вона враз вирвалась із рук Джона і побігла. Сіддонс погнався за нею, але спіткнувся. Містер Наайт схопив його за руку і крикнув у вухо:

— Опам'ятайтесь! Публіка хвилюється, вимагає повернути гроші. Прошу продовжувати сеанс!

І він вивів Джона на сцену. Світло знову погасили.

Тіло Джона засвітилося — і враз померкло.

Почулися обурені викрики публіки! А Джон стояв розгублений посеред темної сцени, ще не розуміючи, що з ним сталося. Недовгочасний штучний радіоелемент розпався. Джон раптом відчув страшенну втому, захотілося спати. Його довелося відвести в костюмерну, де він упав на кушетку і захропів.

Прокинувся він уже в своїй кімнаті. Подивився на руки. Кістки не просвічувались. Подивився в дзеркало. Ні ребер, ні серця не було видно. Його тіло мало звичайний вигляд.

Побіг у коридор, де був телефон, викликав Мері. Задихаючись від хвилювання, сказав їй про зміну в собі.

— Ні, ні і ні! — почувся в телефоні голос Мері. — Я не можу забути вигляду вашого серця!

— Тоді шукайте собі жениха зовсім без серця! — роздратовано крикнув Джон і повісив трубку.

© БЄЛЯЄВ О. Р. Небесний гість: Повість та оповідання. — К.: Молодь, 1963. — 256 с. — (Пригоди. Подорожі. Наукова фантастика).

© СВЄЧНИКОВА Н. І., переклад з російської, 1963.